

Nord: *lampo*, JFBarreto, S. xvii, *lampo* i *lampar* en el Minho (Leite de V.), *relampo* a la Beira Alta i a l'Algarve.

Com a conclusió d'aquest conjunt de dades, resulta clar que estem davant d'una família, l'àrea de la qual està limitada, dins la Romània, a les zones marítimes i meridionals. Hi brillen per l'absència el francès i tot l'occità Nord i central: l'excepció única que formaria Castella, al capdavall no ho és, perquè convergint-hi des de les costes de l'Est, del Sud i de l'Oest, bé li havia de ser fàcil d'implantar-s'hi entrant-hi des de tots costats, car tanmateix és clar que enlloc no mostra tanta vitalitat com en la costa mediterrània; i el mateix o més es pot dir de França i d'Itàlia, on per altra banda es nota la vitalitat especial en les terres hellenitzades del Migdia.

En conclusió tenim aquí una repartició geogràfica d'allò més favorable a un origen hellènic: directe, en el Sud d'Itàlia, i a la resta de la Romània, portat pel llenguatge de la gent de mar. És molt inversemblant i ben superflu pensar en una propagació des de la Marsella focea (sugerida per Wartburg, i acollida amb gran reserva per MLWagner, *DizEtSdo.*), puix que ningú no ignora que la marineria romana era ben poc llatina, molt més bilingüe, sempre amb el grec com a segona llengua més o menys coneguda, fins quan les tripulacions no es reclutaven a l'Àfrica o al Llevant.

No hi ha dubte que fou aquesta marineria la que propagà el gr. *λάμπειν* 'brillar' aplicant-lo, especialment i per excel·lència, a la súbita llum del llampec i del llamp: les dues idees estigueren llargament mesclades, sobretot en cat. i oc., i només al cap de segles de llengua literària hom ha acabat per distingir-les amb mots diversos però no pas pertot. La meua impressió, com la de Wartburg, és que el mot va passar directament del grec al llatí vulgar de les terres mediterrànies, amb poca intervenció del llatí literari; per més que *lampare* 'brillar' i el seu adjectiu *lampabilis* es trobin en Cassiodor (S. vi), però no oblidem que aquest vivia en el Sud d'Itàlia (i fou historiador dels gots de Ravenna), i quan llegim «ad nostram *lampantem* pronuntiam misit» en el lombard Paulus Diaconus (*Bull. Du. C.* xii, 122), recordem-nos que ja som a la fi del S. viii i pensem en el romànic (V. supra *lampant*) que vivia sota aqueix llatí artificios.

Estic d'acord, doncs, que probablement s'enganya M-Lübke (*REW*, 4870, seguit per Moll) en considerar que el nostre mot no prové del grec sinó a través del substantiu *LAMPAS*, -ÀDIS (derivat en grec de *λάμπειν*). Falta donar compte de la terminació del cast.-port. *relámpago*, i això ens porta a un punt que podria donar certa probabilitat a la teoria de M-Lübke. MzPi. explicava aquesta terminació (*Festgabe Mussafia*, 390) com un cas més dels sufixos àtons d'origen obscur que ell va descobrir en ibero-romànic: les recerques posteriors han demostrat que tenia raó només fins a cert punt (en certs mots pre-romans i sobretot en NLL), però que en altres tenen caràcter secundari, deformació de terminacions llatines o altres; i que en aquests, molt freqüents, la *a* és secundària (de *e*, *o*, *u*), sobretot

quan hi ha assimilació a la tònica, com ací: fem memòria de *ciénaga*, *carámbano*, *sótano*, *cópano* i tants altres (vegeu els articles respectius del DCEC).

El port. ant. *lâmpado*, *relâmpado*, presenta una semblança tan perfecta amb *LAMPÀDEM* que ens imposa preguntar-nos si tanmateix no tenia raó M-Lübke: com que no tinc partit pres, justament per això, he documentat millor que ningú el considerable passat i present d'aquesta variant gallego-portuguesa. Llavors la -d- intervocàlica, caient en cast. i en altres parlars, hauria pogut ser reemplaçada per una -g- antihàtica en el cast. *relâmpago*, i això fóra possible davant -o, però ja seria més difícil d'explicar-la en el verb *relampagar*, tan antic en Berceo i en les glosses ribagorçanes de Munic, com sigui que entre dues *aa* no es pot des-cabdellar una -g- fonèticament. I no pensem que fos un derivat secundari de *relâmpago*, entre altres raons perquè a prior és més versemblant una derivació a la inversa: el llampegar és una noció eminentment verbal, i abans veiem el llampegueig que no el llamp ni el llampec. En cat.-oc., és vistent que *llampec* és derivat de *llampegar*, i en molts llocs ni tan sols existeix un mot a part per designar el llampec com a diferent del llamp (aquest sí que ha de tenir nom substantiu): en canvi pertot arreu s'usa un verb *llampegar* (o *llampar*) diferent del mot emprat en *caure un llamp* etc.

Més probable, doncs, que partir de *LAMPAS* és suposar que de *LAMPARE* es vagi derivar un substantiu *LAMPU (it. *lampo*, oc. *lamp*, cat. *llamp*, leon. ant. *relampo*, port. ant. *lampo*), i que d'aquest es vagi treure després el verb *LAMPICARE (cat. *llampegar*, oc. ant. *lampec*) o bé, insistint en la repetició característica del llampegueig, *RELAMPICARE, d'on *relampagar* i d'aquí *relâmpago* (en el modern *relampaguear*, magnificada la idea de repetició; cf. la història de *LLAMINER/llaminar*, -*nejar*). Formes amb *re-* en català avui només es troben en alguns dels parlars del SO., i almenys en part són suspectes de calc del castellà. L'ús de *rellampagar* no és inoït a Tortosa (Vergés Paulí, *Espurnes* v, 157); *fer-se rellampes* 'ser ràpids, instantanis, com un llampec': «ya veeu es cares: venen salut; allí mos hagueren estat tot el any: es dies mo(s) s'han fet *rellampes*», *Canyissaes*, 94. I veg. notes 5 i 9.

En castellà, no hi ha doncs, sufix postònic ni substantivat *lago*, sinó el sufix tònic i verbal -*CARE*; per a tals postverbals esdrúixols, veg. els cast. *RAFAGA*, *TRAFAGO* = cat. *RAFEGA*, *TRAFEC*, o el nostre *rossec/rossegar* adaptat pel cast. *ROZAGANTE*; la *a* seria deguda a assimilació vocàlica, com en aquests casos, o en *HÁMAGO* = *ÀMEC*.

Alhora és possible, i versemblant, que del verb *LAMPARE* es formés també el freqüentatiu *LAMPICARE, i que amb aquest coexistís una altra formació freqüentativa *LAMPÏTARE, totes dues formacions perfectament ortodoxes segons la morfologia del llatí i del romànic primitiu (tractant-se de radicals verbals). Del darrer sortirien les variants port. *relampadejar*, *lâmpado*, *alâmpado* etc. Indubtablement els dos camins confluen; i al capdavall també fóra possible un pas secundari de -*ago* a -*ado*, com veiem en *cárcado* = cast.